

Zajetí Mackensenovo.)*

(Poznámky k brožuře Mackensenově „Von Bukarest bis Saloniki.“)

Generál Franchet d'Esperey, velitel východní armády, má v úmyslu učiniti německého maršálka odpovědným za zřejmé a úmyslné porušení smluv příměří. — Uherská vláda donucena internovati Mackensena v zámku Foth, jež střeží pluk marockých spahiů (31. prosince 1918). — Vězněný přestěhován na zámek Futtak do řad francouzsko-srbských (5. ledna 1919). — Pobyt v Soluni (září 1919). — Zrušení vazby (v prvních dnech prosince 1919).

★

Na tomto místě své práce vzpomínám velmi rád kapitána Maxe Luykena, jehož obžalovací spis mi poskytl nesmírně cenný materiál pro vylíčení poslední příhody německého velitele; připojil jsem k němu několik poznámek, abych plně objasnil přísný trest, jenž Mackensena stihl.

Vraťme se trochu nazpět.

Příměřím, jež generál Diaz sjednal s Rakousko-Uherskem dne 4. listopadu 1918, byla německému vojsku povolena lhůta patnácti dnů, aby evakovalo území balkánské fronty a po uplynutí této lhůty mělo býti vojsko internováno. Smlouva podepsaná v Bělehradě potvrzovala tyto dispoice; vypršela dne 19. listopadu o 15. hodině.

Naproti tomu příměří z 11. listopadu (jehož znění bylo známo teprve dne 14. listopadu) nečinilo vůbec zmínky o lhůtě. Generál Franchet d'Esperey z toho soudil, že byla vynechána. Dne 22. listopadu maršál Foch potvrdil, že armáda Mackensenova nepožívá výhod článku 12.

Když uplynula lhůta, mělo býti vojsko internováno. Vyměněny dopisy mezi generálem Berthelotem a Mackensenem.

Nuže, v řečené době vojsko jihovýchodní fronty (asi 170.000 mužů), jež postupně ustoupilo až na čáry Turnu Severin—Craiova—Splatina—Bukurešť—Buzcu—Rimnicu Sarat a Tirgu Jiu—Pitesci—Ploješť—Nehoiasu vydalo se zvolna na cestu ke Karpatám (bývalé frontě z roku 1914), jež překročilo ve dnech od 29. listopadu do 1. prosince. Jejich podivné chování motivuje již 18. listopadu radiotelegram velitele spojenecké armády dunajské, zasláný Mackensenovi, jenž zní:

„Za evakuace Valašska dopouští se německé vojsko denně činů, jež jsou v rozporu s články příměří přijatého Německem.

*) Tento článek, laskavě nám zasláný jako původní příspěvek pro „Vojenské Rozhledy“, jest výňatkem z většího díla: „Les campagnes roumaines 1916—1919“, jež autor připravuje.

Nejen, že železniční mosty v Argès byly zničeny ve chvíli, kdy nepřátelství již přestalo, ale ještě mnohem později byla ničena nádraží v Bukurešti a Chitile a ničí se neustále na mnohých jiných místech.

Skoro všude byly založeny požáry, aby zničeny byly zásoby, jichž německé vojsko nemůže odnésti. Rumunští četníci byli odzbrojeni a odvedeni jako váleční zajatci. Bezprávné rekvišice jsou prováděny neustále. Civilní obyvatelstvo jest hromadně popravováno. Němečtí demobilisovaní důstojníci, kteří zůstali v Bukurešti, povzbuzují k bolševictví.

Byly vydány rozkazy správním a soudním úřadům rumunským, aby konstatovaly všechna tato fakta, která ostatně byla již hlášena na konferenci Versailleské.

Vlády spojeneckých mocností jsou úplně rozhodnuty učiniti Vás osobně odpovědným za všechny tyto činy, směřující proti příměří a proti právům lidským a ukládají mi, abych Vás o tom zpravil.“

Cynický soupeř Attilův odpovídá:

„Protestuji co nejdůrazněji proti obžalobám, jakoby mé vojsko porušovalo sjednané příměří a zásady lidských práv. Jakmile jsem byl zpraven o sjednaném příměří, zastavil jsem nepřátelství a zakázal jsem ničit. Mosty a zvláštní železniční trati byly zničeny před tímto datem. Skladiště potravin nebyla loupena a pustošena německým vojskem, ale občanstvem.

Litoval jsem upřímně v zájmu Rumunska, že jsem byl rumunským ultimatem z 10. listopadu donucen naříditi vojenská opatření způsobivší hmotné škody a uvězniti rumunské četníky. Vláda rumunská ví, že by se byla mohla vyhnouti těmto nepříjemnostem a že bych byl prošel Valašskem rádně a v míru, kdyby byla přijala v žádoucí době mé návrhy. Fakt, že jste se zastal, pane generále, rumunské vlády a předložil stížnosti o škodách způsobených na rumunském území, poskytuje mi nové potvrzení na podporu mé these.“

Není třeba býti hlubokým učencem a dlužno míti jen prostý, zdravý rozum, abychom posoudili tuto zmatenou a podezřelou sofistiku. Spáchané zločiny jsou dosvědčeny rozvalinami. Objemná akta, zasílaná z Bukurešti mírové konferenci, oplývají důkazy.

Mackensen, odpovědný za tyto ohavnosti, nemůže činiti nároků, aby se s ním jednalo tak, jak se zpravidla jedná s loyálním vojákem.

Hunské tlupy vzbouřené a zbolševisované opoždují se v Transylvánii pod záminkami nejrůznějšími (skutečných obtíží dopravních i zásobovacích); tak na př. jeden z proudů byl dostižen v Brašově dne 7. prosince (24. listopadu) rumunským praporem a přinucen, aby složil zbraně (asi 4000 mužů).

Jest však nepochybné, že vrchní německé velitelství lámalo si všemožně hlavu, jak by věci protáhlo a získalo obratně svolení, aby mohlo do Německa odvléci vlaky naplněné vojáky, materiálem a lupem.

Uherská vláda, vyzvaná vrchním velitelstvím východních armád, aby se domáhala přesného plnění 4. a 5. článku konvence ze dne 4. listopadu, nemohla ničeho svést (18. listopadu). Maršál Foch, jehož intervence musila býti vyžádána (dne 24. listopadu), nařídil generálu Berthelotovi a později (30. listopadu) generálu Henrysovi, aby podporovali akci pánů z Budapešti, kteří velmi rádi jednají podle závěru bajky o netopýru a dvou lasičkách. — Mackensen, jemuž říšská vláda (Reichsleitung) dala moudré rady, rozhodl se (2. pro-

since) oznámiti vojsku rozkaz o internování a odzbrojení uherskými úřady. — Nicméně ještě tentokrát pokusilo se vrchní německé velitelství o zoufalé průtahy.

Proto také generál Franchet d'Esperey, nabažen těchto podvodů a aby jim učinil konec, nařídil (12. prosince) generálu Henrysovi, aby v zastoupení uherské vlády odzbrojil a internoval zbytek německých vojsk v Transylvánii a východních Uhrách; rovněž bylo žádáno, aby Mackensen byl dán do vazby.

Tento, byv přinucen opustiti Velký Varadín, byl poněkud překvapen (16. prosince) na nádraží budapeštském (Jozsefváros) pozváním k rozmluvě s hrabětem Karolyim, presidentem rady. Při odchodu z této konference (Orszagház) ráčil Mackensen svoliti k pobytu na zámku Foth (asi 20 km od hlavního města); kromě toho se rozhodl naříditi vojsku, aby zamířilo k internačním táborům nedaleko hranic.

Není neznámo, že ochotou a podvodem (ostatně z části přiznaným s naivní nestoudností), byl oficielní rozkaz současně doprovázen sdělením: „Jeti dále do vlasti!“ — A Mackensen oznamoval Windenburgovi (v zachyceném radiotelegramu): „Moje armáda neporažena vrátí se skoro celá do Německa; přijedu s posledním odílem.“

M o j e a r m á d a neporažena!!!

Vždyť přece musil „loyální voják“ po dvakráte (2. prosince a 16. prosince) oznámiti své hrdé armádě, že podlehla zákonu protivníkovu a že byla právem internována!

Avšak generál Franchet d'Esperey nepopřál Mackensenovi, aby se útekem vyvlékl z těžké odpovědnosti; rozkázal generálu Henrysovi, aby ho zatkl.

Abych obohatil drobnou historii, podám v dalším výťah z aktů uherské policie, jednajících velmi podrobně o tomto zatčení.

Hlavní z pěti listin, majících značku „tajné“ (titkos iratsomo), jest jakési hlášení vyššího úředníka (asi policejního inspektora) direktoru Belügy ministeria nebo Allamrendörsegu. K tomuto hlášení připojeny jsou dvě původní zprávy, pocházející od podržekných úředníků. Jeden z nich, Josef Ladany, jest neobyčejně dobře zpraven o činech, posuncích a slovech uherského kapitána Reisnera, přiděleného osobě Mackensenově. Druhý, Karel Hadhaz, zdá se, že byl zvláště určen k tomu, aby pracoval mezi Francouzi (v osadách Fothu, Mogyorodu a Dunakesi); od něho pochází asi deset velmi vzácných poznámek, vztahujících se k ostrážné službě, velmi choulostivé a prováděné dvěma důstojníky francouzské vojenské misse, hroznými slidiči, podplukovníkem Vixem a kapitánem Ameilem;*) přes všechna opatření podařilo se jednomu z nich přeříznouti v posledním okamžiku telefonický drát, čímž jest vysvětleno, proč byly úřady pozdě informovány.

Hojný materiál, uložený v těchto aktech, uspořádal jsem podle paragrafů:

Sídlo a obyvatelé. Zámek Foth náleží hraběti Ladislavu Karolyimu, uherskému velmoži ze starého šlechtického rodu, jenž má nádherný dům v Paříži, jest blízký příbuzný Michala Karolyiho, neztotožňuje se však s jeho názory. Hraběnka, rozená Apponyiová, dokonalá a nádherná žena, inteligentní, jest dobrodějkou široho

*) Bývalý důstojník afrických spahíů, jenž se jako pěší myslivec proslavil na francouzské frontě; byl přidělen ke štábu francouzské armády východní. (Generál Juinet-Gambetta, Uskub, str. 36.)

okolí, podporována jsouc ve svém milosrdeném díle svými dcerami. Má jiné názory než její manžel. — Mackensen se svým malým i velkým štábem (asi patnáct důstojníků, asi 70 mužů, koně, auta).

Rozsáhlý park jest obehnán vysokým mřížovím. Nedaleko jihozápadního cípu tohoto parku vystoupili dne 31. prosince o 8. hodině z husté mlhy jezdci v polním stejnokroji. Prostřední skupina vnikla do domu strážného a do vedlejších místností; ostatní dvě skupiny rozvinuly se podél jihozápadní a severozápadní strany a sešly se ve vesnici u hlavního vchodu. Zámek byl obklopen.

Maročtí spahiové. Eskadrony podplukovníka Guespereauly byly naloženy den před tím v Temešváru.* Cestovní rozkaz zněl do Pešti, kdež na nádraží obdržel (o 4. hod.) velitel přesnější instrukce. Polovina pluku, první to oddíl, vstoupil o 6. hod. do tichých ulic hlavního města; koně byli vedeni za uzdu, poněvadž náledí činilo dláždění neschůdným. Hlášeno, že kapitán Ameil jest přítomen. — V 8 hodin 30 minut vystupuje skupina z vesnice a vedena plukovníkem stoupá na pažit před zámek. Jezdci se zastavují se zbraní vztýčenou. Jeden kapitán sestoupí a veden sluhou Karolyiho, setká se s kapitánem Reisnerem.

Chování Mackensenova. Mackensen kategoricky a prudce odmítá a nechce přijmouti důstojníka přicházejícího s oznámením; nechce mluvit s Francouzi, poněvadž se považuje za zajatce vlády uherské (hlášení opravňuje k domněnce, že bylo Němcům raděno, aby využili této šikány). — Kapitán Vellard, pobočník velitelův, pokouší se první zakročiti u kapitána Reisnera, jehož Mackensen hrubě odbývá. Pak zasahuje plukovník Guespereauly, naléhá a po druhém odbytí prohlašuje, že do zámku vnikne ozbrojená četa a prohledá jej, aby zjistila, že Mackensen jest přítomen. — Reisner, aby zabránil násilí lidí zcela nevybíravých (zmírněný výraz překladatelův), rozhodl se odvésti nevíтанého návštěvníka do vyššího poschodí a ukázal mu na dveře bytu Mackensenova. — Guespereauly, doprovázen dvěma svými důstojníky (kapitánem Vellardem a Hognonem), neposkytl ordonanci (jež se vzpřimila) času promluvit a vstoupil do pokoje. — Mackensen, právě píšící, se vzpřimil, ale plukovník salutuje stál již u něho a pravil: „Pane maršálku, jsem francouzský důstojník, jemuž jest uloženo hlídati zámek; přicházím se přesvědčiti, že jste zde.“ Divoce, pošukávaje svaly, pokouší se Mackensen učiniti gesto, buď aby ukázal na dveře nebo aby zavolal ordonanci; plukovník, opanovav se, dodal ironicky: „Pane polní maršálku, nemám, co bych vám dále vyřídil...“ A důstojníci odešli. — Reisner zůstal venku, byl však nicméně tichým svědkem celé scény.

Stráž internovaných. — Mackensen nevychází ze zlosti. Přísná opatření jej pobuřují. Nemůže dosíci, aby telefonické spojení bylo obnoveno. Jest pro něho pokořující, kráčí-li na Nový rok do vesnického kostela mimo řetěz stráží. Nad projíždkami na závodní dráze v Alagu bdí jezdecké hlídky. Mackensenovu okolí dán formální zákaz oslovovati kapitána Vellarda „vnucený žalávník“, což má znamenati „spojovací důstojník“ s plukovníkem, bydlícím ve vesnici u římsko-katolického faráře.

Přesídlení internovaných. — Foth byl jen přechodným sídlem, než bylo zaopatřeno sídlo nové, lépe se hodící. Úřady francouzské dbaly však věci tak horlivě, že již 5. ledna o 15. hodině mohl se plukovník dostavit do zámku a oznámiti kapitánu Reisnerovi, že

*) Byl to oddíl brigády, jejíž nádherné výkony líčí generál Juinot-Gambetta ve svém díle *Uskub* (vyšlo u Berger-Levrault).

přináší polnímu maršálkovi neodkladné sdělení. Zamračenec stál neustupně na svém, že nepřijme zástupce Dohody. Guespereau výslovně prohlásil Reisnerovi, že tato roztrpčenost ho zanechává hostejným a oznámil mu, že Mackensen musí opustit zámek za dvě hodiny s několika důstojníky (Schwartskoppenem, Königem a Luykenem) a drobnými zavazadly. Zvláštní vlak směrem ke Gödöllő dopraví je do nového sídla (odjezd o 21. hodině). Druhý oddíl maršálkova stanu přijede za ním pozití.

Reisner se podrobil, ale když Schwartskoppen ostře se ohražoval, pokusil se provokovati: jest prý přidělen svou vládou osobě maršálkově a nemůže bez přímého nařízení býti zbaven této služby; poněvadž není informován, veli mu povinnost telefonovati do Pešti nebo skočiti do auta... Ach! Telefon nefunguje a garáže jsou střezeny! — Plukovník Guespereau navrhuje tedy uherskému důstojníkoví, že ho dá odvést do vesnice, kde bude moci v jeho kanceláři (skole) spojit se telefonicky s ministerstvem nebo s Rendörfökapitánem a obdržeti všechny potřebné informace. Této epizodě, již hlášení nazývá „lstí“, jsou věnovány dvě stránky nasáklé zlobou. — Abychom mluvili stručně, Reisner byl úředně informován, nicméně však přece zadržen..... a bude propuštěn až za půl hodiny po odjezdu tří německých aut.

Mezitím si polní maršálek dopřál přepychu slavnostního protestu proti „nepojmenovatelnému činu násilí, jehož se stal obětí!“ — Jeho šef štábu prosí francouzského plukovníka, aby se odebral do zámku (o 18. hodině). Schwartskoppen se táže, zda „zajatec uherské vlády“ bude násilím donucen, odepře-li podrobiti se rozkazu. Lakonická odpověď Guespereauova nepřipouští pochybností, tím méně, když 40 spahiů (s kapitánem Mamazem) stojí již u paty hlavního schodiště; vojenský rozkaz musí býti vykonán: „V tom případě vstoupí pan polní maršálek sám do svého auta!“

Všechno to byly hloupé vtipy, neboť jest jisté, že německý štáb byl více méně zpraven poloúřední nediskretností a nebyl nijak překvapen, když obdržel zprávu o přesídlení (jedna zpráva prozrazuje, že odjezd byl očekáván denně). — Jeví se jen jediná starost: o plné břicho! Cestující druhého oddílu měli strach, že budou nějak zanedbáni, proto přijali s nadšeným jásotem zprávu, že bude k vlaku připojen restaurační vůz. Vyjadřují svou vděčnost maďarské správě (hlášení překypuje zdvořilostí); tak bude dosvědčen kolosální účet!

Major koloniálního vojska přijímá ve Futtaku vzácné hosty a usazuje je na statku rodiny Clotikovy. Jakémukoli styku s vnějším je zabráněno.

★

Futtak, nedaleko Nového Sadu, byl v linii francouzsko-srbské. -- Netřeba dále vysvětlovati.*)

Po druhé putoval Mackensen v září 1919, aby se podíval na trosky soluňské. Zmiňuji se o tomto přesídlení jen proto, abych postavil na pranýř německého vojáka, kuchařského mistra, jenž Mackensenovi uprchl. Generál Neyral de Bourgon byl tak laskav a nahradil zběha kuchařem anamitským, žákem Aristionovým a Lampriovým, jemuž

*) Bylo to dokonalé zajetí. V Novém Sadu byly štáby: první srbské armády, 76. a 17. pěší divise. Obě tyto divise měly oddíly jedna v Szegedině, druhá v Temešváru. V Temešváru bylo také srbské vojsko, koloniální vojsko 11. divise, eskadrony brigády Juinot-Gambettovy, jenž obsadil také Arad. V Subotici byl 157. pěší pluk.

se mohlo vyčítati jen to, že se honosil svou dovedností a nápadně pohrdal jidly berlínskými, vídeňskými řízký i vulgárním svítkem.

Když v prvních dnech prosince 1919 byl Mackensen propuštěn z vazby, připadl generálu Neyralu de Bourgon také úkol připomenouti polnímu maršálkovi, že Dohoda činí ho odpovědným za zjevné a úmyslné porušení smluv týkajících se internování jeho armády. Konfiskace aut a koní měla symbolicky vyjádřiti právo soudní.

Po čtrnácti dnech byl Mackensen uveden na listině, již Dohoda prohlásila vinníky.

Proč tedy byl dán velitelství východní armády rozkaz propustiti obžalovaného?

★

Po způsobu Hindenburgově (*Aus meinem Leben*) končí kapitán Max Luyken svůj spisek výzvou k německé mládeži. Zapřisáhá ji, aby připravovala odvetu!

V pravdě není lze lživěji a nestydatěji překroutiti mravní poučení plynoucí z případu Mackensenova.

Končím.

Heslo Bismarckovo „Síla jde před právem“ jest šalebné, neboť z práva rodí se síla, jak to prohlásil Abraham Lincoln.

Přel. kpt. R. Wolf.

Kapitán generálního štábu JAROSLAV NOVÁK:

Z psychologie dnešního vojenství.

Přednáška na třetím řádném valném shromáždění Čs. vědeckého ústavu vojenského v Praze dne 8. dubna 1923.

Vzácná chvíle před tváří vůdčích představitelů československé národní obrany a československého vojenského vědeckého světa budiž věnována tomu, co je nejvzácnějšího na živém člověku: jeho duši, jejímu poměru k tomu, co zoveme národní obranou svobodného, demokratického státu.

Nuže — jaká je psychologie, jaké je poznání o duši dnešního evropského a speciálně českého člověka?

Otázka takto formulovaná vymezuje již do jisté míry problém, o němž chceme uvažovati — tak jak to požaduje velký fyziolog XIX. století Claude Bernard na experimentujícím přírodovědci: každé vyšetřování, každé zjišťování, každý výzkum budiž jen odpovědí vyvolanou samou formulací otázky, kterou si klade myslící duch.

Chceme uvažovati o psychologii dnešního evropského a českého člověka — mluvě o člověku evropském, mám na mysli speciálně člověka západoevropského, občana západoevropských demokratických států, jehož kulturní a životní úrovní vůbec se tolik podobá kulturní úroveň našeho vlastního národa. Bylo na to právě nedávno znovu poukázáno — drem Benešem v zahajovací přednášce revolučního cyklu, — že celým smyslem naší národní revoluce jsme spíati se západní Evropou, k níž patříme i kulturou; jistě i psychologie dnešního našeho člověka bude se v mnohém podobati psychologii člověka západoevropského. Dotknu se tu pouze letmou zmínkou člověka ruského, ačkoliv právě jeho psychologie byla by jistě tematem velmi zajímavým a velmi hlubokým; nebudu mluvit o psychologii na př. vojáka japonského, ačkoli víme, jak výborným vojákem dovedl být v roce 1904 právě Japonec: ale to vše je již jiný svět, s jiným